УДК 82-6(477-25)“1947”:929І.КРИП’ЯКЕВИЧ

Галина КОВАЛЬЧУК

“КИЇВСЬКІ” ЛИСТИ ДО І. П. КРИП’ЯКЕВИЧА (ОСІНЬ 1947 р.)

У 1947–1948 рр. Іван Петрович Крип’якевич працював завідувачем відділу стародруків Бібліотеки Академії наук у Києві, про що ми вже писали[1]. Кілька листів, які надсилали йому в цей час близькі зі Львова, залишилися у відділі. Вони не мають конвертів, взагалі не мають вказівки на адресат. Визначити, кому вони призначалися, нам допомогло те, що, по-перше, знаходилися вони в одній папці з матеріалами відділу стародруків; по-друге, позначення дат у більшості листів – осінь 1947 р.; і, нарешті, ім’я на початку – як правило, “Дорогий Іванку!”. Іншого Івана в нашому відділі не було, та й зміст листів переконує, що адресовані вони були саме Івану Петровичу Крип’якевичу.

Зараз ці листи передано до Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ, теперішня назва Бібліотеки Академії наук)[2]. Принагідно зазначимо, що окремі листи, статті, чернетки, рецензії вченого зберігаються в різних архівних фондах Інституту рукопису. Зокрема, його листи до М. М. Могилянського за 1927–1929 рр. (як додаток до одного з них є список біографічних статей на літеру “А”), а також лист М. М. Могилянського до управи Академії наук про виплату І. П. Крип’якевичу гонорару “за складання біографій”[3]. Є листи Крип’якевича С. А. Таранушенку, С. І. Маслову, П. М. Попову, а також листи до Крип’якевича від С. І. Маслова, І. О. Гуржія, К. Г. Гуслистого (50-ті рр.). Серед інших його матеріалів у фондах Інституту рукопису НБУВ – статті (рукописи і машинописи) І. П. Крип’якевича “Адміністративний поділ України за Богдана Хмельницького”, “Вольний порт у Старім Бихові 1657 р.”, “Голод на Україні XVI–XVII ст.”, “Вірш на пошану Богдана Хмельницького”, “Данило Олівеберг де Грекані, дипломат часів Хмельниччини”, “Остафій Астаматій (Остаматенко), український посол в Туреччині 1670 рр.”, “Полуднева Україна в часи Б. Хмельницького”, “Селянські дорогові розрухи в Галичині 1887 р.”, “Територіальний поділ Забужжя XVI–XVII ст.” та ін.

Метою нашого огляду, підготовленого кілька років тому (сподіваємось, що інформація не втратила свого значення), – подати загальний огляд тих приватних листів до Івана Петровича, які ми виявили. Думаємо, що більш ніж півстолітній рубіж, який відділяє нас від описаних подій, перетворює ці листи в історичні

[1] *Ковальчук Г.* І.П. Крип’якевич – завідувач відділу стародруків БАН УРСР // Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць № 8). – Львів, 2001. – С. 801–802.

[2] ІР НБУВ. Ф. ІІІ. № 72259–72275.

[3] Ф. Х, № 5325–5349 – листи Могилянському, № 5376 – Лист Могилянського до управи АН.

документи того часу, що допомагають краще зрозуміти епоху. Маємо надію, що ті, хто знали родину, близьке оточення Івана Петровича, зможуть, при бажанні, ознайомитися з листами і детальніше зрозуміти, про кого чи про які конкретні обставини йдеться в тому чи іншому листі. Нам це зробити неможливо, і такої мети ми не ставимо – тільки, повторюємо, повідомлення про наявність листування та його загальна характеристика. Мусимо підкреслити, що крім не завжди до кінця розбірливих почерків, адекватно зрозуміти тексти важко через численні скорочення, причому не лише у зв'язку зі скорописом, але й, вірогідно, через бажання зробити інформацію зрозумілою тільки адресату. Враховуючи тривожний час і обставини перебування І. П. Крип'якевича в Києві, це цілком зрозуміло. Те саме стосується імен осіб, які згадуються.

Отже, усього листів, якщо ми їх правильно склали, 13, і ще є 3 аркуші, які не мають початку, і невідомо, до якого саме листа вони належать. Загалом – 47 аркушів. Основна частина листів за жовтень – листопад 1947 р., проте є один лист, на якому чітко позначена дата 15.XI.1945. Чи це помилка, чи дійсно І. П. Крип'якевич був і в цей період у Києві, ми не знаємо. Найвірогідніше, помилка в даті, бо за змістом всі листи певною мірою пов'язані. Про те, що лист надісланий був Івану Петровичу до Києва, можна зрозуміти за таким контекстом: "Іванку! Пришли прохання, заяву до Муз., що просиш вислати тобі згідно з договором зачет на гонорар за частину переданого матеріалу на тему ... в сумі 950 крб. Їх зараз після одержання заяви перешлють до Києва". Лист на двох аркушах одним почерком, підписаний "Бі і Галя". Важливою для розуміння тогодення є початок листа: "Дорогий Іванку! Мій лист розминувся з твоєю депешею. Йдучи рано на роботу, кинула листа, а в бюрі застала вже депешу. Я втішилася нею, бо того часу не говорила була ще з Мусею, а як дістала вже в руки депешу, то так якби один аргумент більше, щоби переконати її, що то лихо не є таке безнадійно страшне – прийняла то вже досить спокійно." В цьому листі йдеться також про стан справ у музеї, зокрема: "Великі клопоти з керівництвом, "Атласом пам'яток матеріал[ьної] культури".

Решта листів, як вже сказано, за 1947 р. На одному з них (на 4-х ст.) нема дати, але там йдеться про одержання від І. П. Крип'кевича листів ч. 1 і 3. Лист двома почерками, без закінчення. Перший абзац – про "малу" – написано тим же почерком, що й вище згаданий лист, а решта – напевно від дружини Марії. Основний його зміст присвячено стану здоров'я, як позначено тут, Д. – сина Богдана. Крім того, йдеться про складні матеріальні обставини родини.

У листі від 12.X.47 на трьох сторінках детальна розповідь п. Марії про родинні справи, а на закінчення – повідомлення про похорон проф. Сіташського, де було багато знайомих, які змінилися "на не користь", і те саме вони казали й про п. Марію. В кінці листа приписка від сина Романа під заголовком "Найдорожчий Татусю!" Сповіщається про фінансові справи, а закінчується латинським виразом: Neque Herculies contra Margulies.

Наступні листи від 15, 26, 27, 31 жовтня, 3, 9, 11, 17 і 19 листопада 1947 р.

Як і в попередніх листах, тут багато тривоги, недомовленого, натяків на можливий від'їзд, коли доведеться все кинути. Є відчуття, що цей від'їзд може бути пов'язаний зі стабільним положенням чи небезпекою для І. П. Крип'якевича в Києві. Але тяжка хвороба Дані (Богдана) змушує матір не поспішати, лікувати його, перечекати, бо в дорозі з таким хворим дуже небезпечно.

Привертають увагу такі фрази п. Марії (лист від 15.X): “Я так зв’язана домом і так вичерпана з енергій, що не в силі часом найменшої, дрібної справи полагодити, бувають хвилі, що я <…> борюся з давньою силою, але нові удари знов мене ломлять. Тішить мене, що ти все при кінці своїх листів підкріпляєш мене словами: “все буде добре – треба бути доброї думки”. Душу щемить і від таких речень: “Нині щойно довідалася я, що знов було щось про тебе в Радянській Україні з 2/X. Напиши нам, чи дуже прикро тобі з цього приводу?”.

З листа від 27.X: “Тільки з тобою могла би я порадитися в тій справі, але тебе нема і не знаю, чи можна тебе надіятись. Зима за плечима, а у тебе нічого теплого. Що з тим зробимо? <…> Пиши часто – хоч пару речень – щоби тільки часто. Я також обіцяю писати. <…> Іваничку мій, чи діждемося ми колись цього, щоби Д. піднявся – що я сама з ним зроблю, як всі мене покинуть!”.

З листа від 31.X: “Я таки все тривожуся тим, що ти від нас так далеко, що чимраз тяжче передати тобі дещо з харчів, що тобі не можна приїхати, коли хочеш, но і що все дує поганий вітер. Примір. тепер не подобається мені, що цей ножик чи “сцизирик” [про кого йдеться, і чи правильно ми прочитали ці дивні визначення невідомої нам особи – не знаємо – *Г. К.*], сидить коло тебе, він все мені не подобався”.

В листах з прихильністю згадуються певні особи, скажімо, Волощак, Яр. Дашк. [Дашкевич – *Г. К.*], Кася та ін. Між рядками з розповіддю про господарські справи приховані окремі рядки, де скорочено не лише імена знайомих чи родичів, але й утаємничено повідомлення про їхні наміри чи якісь події. Чого вартий, наприклад, такий уривок з листа від 19.XI.47, с. 4.: “Твоя депеша до Муз. прийшла впору. Вже 2 дні нишпорить він там [про кого йдеться, незрозуміло; мабуть, це ясно з контексту листа Івана Петровича, він про когось попереджав – *Г. К.*]. Перед його приїздом також була якась комісія, провірювали праці збору. Похвалу дістав Околот і Б. Вчора знов зачала та сама комісія (з фольклору – 2 наші особи, якась жінка і Гарасимов чи щось подібного і один єврей) ще раз докладно провірювати праці – щось все звернене проти Бурбули [перша літера не розбірлива – *Г. К.*] – здається чорна хмара суне тепер на музей. Може Б. напише через п. Ст. Нам “відходять шпари”, відпочиваємо. Як на двірци голов. нема вагонів, то, кажуть, спокій. Певно аж по виборах буде повторення. У Г. не було ще спису <...> майна. Г. хоче продати їдальню, дуже придалибся гроші, але де-хто відраджує, бо потім не позволяють нічого з собою взяти сему, хто перед тим опорожнив хату свою. Багато людей попаковані. Бі дещо поскладала. Може Бі і не брали би, але пускати саму Галю страшно! А може Бог не допустить до сего – може це не станеться! Тобі все розкажуть, хто поїхав – деякі вже пишуть. Головний транспорт пішов в Алтайський край”. А в кінці листа, після звичайних фраз щодо їжі, раптом приписка: “Лист цей зараз спали!”.

Певно, якісь листи було дійсно знищено. Приміром, є один аркуш з позначкою 5. Що було попереду, невідомо, а тут починається так: “Чули тут, що і з К. вивозили. В Куд. вже є колгосп. Не знаємо, що буде з нашим садом. Всі вписуються до колгос., бо думають, що урятуються. Отець не показується, хоч я переказувала. Треба би там конечно поїхати і що можна продати, бо заберуть все.”

Окрім листів від дружини, є ще лист за 11.XI.1947, підписаний, як і перший у нашому огляді, “Бі”. Він становить інтерес, оскільки містить інформацію ширшу, ніж просто родинну. Зокрема: “Нині довідалася, що в університеті на коридорі

біля ректорату є наказ ректора про звільнення з праці в університеті сумісників. Звільнили Шпитковського, Смішка і тебе. Не знаю, чи тебе вже повідомили про це. Подаю дослівно текст наказу: “№ 336 від 3 жовтня 1947. Незважаючи на попередні накази ректора і на директиви Мін. В. Освіти в справі ліквідації сумісництва (перевіркою виявлено що ще багато професорів і викладачів злобно (чи злочинно – не могла прочитати, бо часть слова була заслонена другим папером) порушують порядок про впорядкування сумісництва. Так проф. Бучило і Сосюкало явно порушили ці накази і працюють в інших установах. З уваги на вище сказане і з уваги на директиву Міністра ВО СРСР тов. Кафтанова за № 1063 від 27 липня 1947 наказую звільнити з роботи в університеті (чорнилом дописано: сумісників): пр. ... Шпитковс[ького], ... Смішко, проф. Крип’якевича”.

Безперечно, це лише мала частинка листів, які Іван Петрович Крип’якевич одержав зі Львова протягом року перебування в Києві. Цілком імовірно, вони випадково тут залишилися. Але й ці нечисленні листи, сподіваємося, містять цікаву інформацію не лише про нього чи його родину, але й про самий той час, який все далі відходить від нас в історію.